

ning göras, än den att lagen ännu är för ny, för att redan nu böra ändras, men jag tillåter mig att på förhand erinra dels derom, att vi redan sedan 1855 — då förordningen om ansvar för stöld samt snatteri och rån, med dess lika stora latituder och lika stränga straff, utkom — ega tillräcklig erfarenhet i ämnet, och dels derom att det ligger i sakens natur, att civilisationens framsteg och sedernas fortgående förmildring fordra, att kriminallagarne oafbrutet och utan långa mellanskof revideras, samt att den nu ifrågasatta revisionen ej afser att rubba sjelfva grunderna för straffsystemet, utan endast att åvägabringa dess af tidsomständigheterna och det allmänna rättsmedvetandet påkallade humanare tillämpning.

Om remiss till Lag-Utskottet anhålles.

Stockholm den 29 Januari 1870.

Ad. Hedin.

N:o 138.

Af Herr **H. von Steijern**: *Om eftergift af den vissa hemman inom Hellestads, Risinge och Wånga socknar af Östergötlands län ålagda skyldighet att erlægga förhöjning i åtskilliga af mantalsröntans titlar.*

Med anledning af den rättighet Rikens Ständer vid 1818 års riksdag lemnat Kongl. Maj:t att med de inom riket varande särskilda bergslager vidtagna de förändringar, hvartill de derom hållna undersökningar kunde föranleda, hade Kongl. Maj:t genom bref den 30 Juni 1820, den 26 Juni 1821 och den 23 Januari 1830 förordnat, att Hellestads och Wånga bergslager i Östergötlands län skulle till landslag förändras, samt de förmåner, desamma i egenskap af bergslag af Kronan åtnjutit, från och med år 1830 indragas. Sedan Kammar-kollegium till åtlydande af Kongl. Maj:ts berörda föreskrift från Konungens Befallningshafvande i länet infordrat förslag till de landslags-räntor, som borde af de till de

fordna bergslagarne hörande hemman utgöras samt Konungens Befallningshafvande inkommit med dylikt förslag, omfattande jemväl några inom bergslagarne belägna frälsehemman, fastställde Kammar-kollegium genom bref till Konungens Befallningshafvande den 15 December 1830 de föreslagna landslags-räntorna för skatte- och kronohemman, samt förordnade om deras införande i jordeboken, äfvensom om uppbörd och debitering deraf för Kronans räkning, från och med sistnämnda år, men förklarade, att då bergslagens förändring till landslag icke medförde någon förändring i grundräntorna för frälsehemman, det för dessa afgifna förslag icke behöft upprättas. De räntepersedlar, från hvilkas erläggande skatte- och kronohemmanen, så länge bergslagsfriheterna fortoro, åtnjutit befrielse, men nu förpligtades att till Kronan utgöra, voro halfva landtåtgården två tunnor korn, samt halfva byggningshjelpen 21 skilling och halfva brukshjelpen 20 skilling banko för hvarje helt mantal. Genom köpebref af den 11 September 1641, hvarå den 30 Juni 1646 meddelats Kongl. konfirmation, hade emellertid Kongl. Kommissarien Louis De Geer af Kronan förvärfvat, jemte annan fastighet, jemväl Finspongs jernbruk samt en mängd till Hellestads och Wånga bergslager hörande hemman, bland andra, hvarom nu ej är fråga, kronohemmanen Klintorp $\frac{1}{4}$ mantal, Koppetorp $\frac{1}{2}$ mantal och Stenstorp $\frac{1}{4}$ mantal, samt skattehemmanen Berg ett mantal, Brystorp vestra Mellangården ett mantal, Brystorp östra Mellangården ett mantal, Brystorp Östergården ett mantal, Bålstorp Storgården $\frac{3}{4}$ mantal, Falla ett mantal, Fräntorp Östergården ett mantal, Gösbo ett mantal, Jägestorp ett mantal, Katterum ett mantal, Rökslid ett mantal, Sättra vestra Norrgården $\frac{3}{4}$ mantal, Walstorp Öfvergården $\frac{1}{4}$ mantal och As ett mantal i Hellestads socken, Dåfvetorp Södergården ett mantal, Dåfvetorp Norrgården ett mantal, Eliantorp ett mantal, Erstorp Södergården ett mantal, Erstorp Norrgården ett mantal, Falla Nedergården $\frac{1}{2}$ mantal, Falla Öfvergården ett mantal, Gullerstorp ett mantal, Hemmingstorp $\frac{1}{2}$ mantal, Köpma ett mantal, Messelköp ett mantal, Ringtorp $\frac{1}{2}$ mantal i Risinge socken, samt Kolstad Norrgården ett mantal, Mantorp $\frac{1}{2}$ mantal, Olskeppetorp $\frac{1}{2}$ mantal, Ruda ett mantal, Östra Torp Lillgården ett mantal, Westra Torp Mellangården $\frac{1}{2}$ mantal, och Örstorp $\frac{1}{2}$ mantal i Wånga socken. Enligt köpebrefven skulle De Geer besitta dessa hemman såsom ärftligt frälse efter privilegiernas lydelse och innehåll, endast med förbehåll i afseende på skattehemmanen att jordegarna icke finge från deras börd och rättighet till jorden trängas utan god vilja deras, som lag säger. I följd af dessa frälseköp, hvilka sålunda omfattade endast räntan af skattehemmanen, men deremot i fråga om kronohemmanen såväl hemman som ränta,

öfvergingo de förra till skattefrälse och de sednare till rent frälse, men sedan en del af de sålunda uppkomna frälsehemmanen under tidernas lopp blifvit af Finspongs egare försäld med förbehåll att räntorna skulle till bruket utgöras, voro samtliga ofvan uppräknade hemman, tillsammans $29\frac{1}{4}$ mantal, vid tiden för bergslagsprivilegiernas upphörande dels af skattefrälse dels af frälseskatte natur.

Någon förhöjning i dessa hemmans räntor sattes vid bergslagernas förläggande under landslag ej i fråga, men hemmansegarne erlade under åren 1830—1838 frivilligt till egaren af Finspongs bruk den förhöjning i landtågsgården samt byggnings- och brukshjelpen, som krono- och skattehemmanen inom bergslagerna fått sig ålagdt att till Kronan utgöra. Sedan emellertid hemmansegarne år 1839 begynt undandraga sig ränteförhöjningens erläggande, blefvo de med påstående om deras förpligtande dertill af Finspongs bruksegare instämde till vederbörande Häreadsrätter. Rättegångarne fullföljdes å ömse sidor vid högre domstolar och slutligen hos Kongl. Maj:t i Dess Högsta Domstol, som, då Kammaradvokatfiskals-embetet derstädes anmält sig såsom mellankommande part, med påstående, att de omtvistade räntorna borde tillkomma Kronan, medelst utslag den 19 Mars 1851 förklarade, det Advokatfiskals-embetet egde Kronans talan i berörda hänseende till Häreadsrätt i orten instämman, hvaremellertid handläggningen af målen hos Kongl. Maj:t komme att hvila.

I enlighet med berörda föreskrift begynte rättegångarne ånyo vid Häreadsrätterna och fullföljdes med vexlande utgång till förmån än för Kronan och än för hemmansegarne, till dess Högsta Domstolen genom domar den 26 Maj 1857 ogillade Finspongs bruksegares anspråk på ifrågavarande ränteförhöjning, men då frågan huruvida densamma skulle Kronan tillgodokomma utgjorde ett ämne, hvarom enligt Kongl. Förordningen den 17 April 1828 det icke tillkom allmän domstol att taga befattning, blefvo Underrätternas beslut, för såvidt de innehöllo yttrande häröfver, undanröjda.

I öfverensstämmelse med denna af Kongl. Maj:t nu meddelade nya hänvisning att på administrativ väg göra Kronans rätt i ifrågavarande afseende gällande, anhängiggjorde Advokatfiskals-embetet den 21 Juni 1858 talan mot hemmansegarne hos Konungens Befallningshafvande i Östergötlands län, som genom utslag den 31 December 1863 i allo ogillade Kronans anspråk på ränteförhöjningen, hvaremot Kammarkollegium, dit saken fullföljdes, med upphäfvande af Konungens Befallningshafvandes utslag förklarade Kronan berättigad att af ifrågavarande skattefrälse och frälseskattehemman utbekomma half landtågsgård, half

byggningshjälp och half brukshjälp, såväl framgent årligen, som ock med efterräkning enligt uppbördsförfattningarne från år 1848 eller tre år före det då hemmansegarne genom stämning till Häradsrätt först å Kronans vägnar blifvit kräfd för nämnda räntor. Slutligt utslag i saken meddelades af Kongl. Maj:t genom resolutioner den 5 Mars 1869, af innehåll att emedan ifrågavarande hemman, hvilka före derom mellan Kronan och Louis De Geer afslutade köp hade natur, $\frac{1}{2}$ mantal Kappe-
torp, $\frac{1}{4}$ mantal Klintorp och $\frac{1}{4}$ mantal Stenstorp af krono- och alla de öfriga af kronoskattehemman, följaktligen *då* ostridigt voro lika med andra till Hellestads och Wånga bergslager hörande krono- och kronoskattehemman skyldige att i händelse, såsom nu skett, ortens egenskap af bergslag komme att upphöra och dess bergslagsprivilegier att indragas, till Kronan utgöra den ränteförhöjning, hvarå i detta mål gjorts anspråk; ty och som denna skyldighet så mycket mindre kunde anses hafva upphört i följd af omförmälda köp, som dels, enligt hvad Kongl. Maj:t genom domar den 26 Maj 1857 förklarar, berörda ränteförhöjning icke varit inbegripen i försäljningen till De Geer, och dels genom dervid upprättade köpeafhandlingar någon annan förmån icke blifvit för jord-
egarne betingad än den, att bibehållas vid deras redan egande rätt till hemmanen; så blef Kammar-kollegii utslag faststaldt, hvarjemte Kongl. Maj:t förklarade sig icke kunna bifalla den af en del af hemmansegarne framställda anhållan att af gunst och nåd befrias från den stadgade efterräkningen.

Resultatet af de långvariga rättegångarne har sålunda blifvit, att ifrågavarande $29\frac{1}{4}$ mantal på administrativ väg fått sig ålagdt att för framtiden till Kronan erlægga grundräntor, hvilka förut icke utgått, med två tunnor korn och 1 R:dr 28 öre i penningar för hvarje helt hemman, hvarjemte stadgats, att samma nya grundräntor skola utgöras efterräkningsvis för mer än tjugu år. Dessa efterräkningar uppgår för samtliga hemmanen till ett belopp af 15,345 R:dr 36 öre, som vederbörande kronobetjening genom Konungens Befallningshafvandes den 1 December 1869 meddelade uppbördsordres förständigats att i sammanhang med detta års kronouppbörd hos hemmansegarne uppbära. Då verkställigheten af denna uppbördsordres utan tvifvel skulle hafva till påföljd att ett icke ringa antal af jordegarne, hvilka, tillsammans 154, till största delen tillhöra den mindre bemedlade allmogen, nödgades lemna sina hemman, hafva de genom ansökning den 12 Januari 1870 hos Kongl. Maj:t anhållit, det Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra framställning angående eftergift af den ådömda förhöjningen i mantalsräntan, hvilken ansökning ock, såvidt jag erfarit, haft till påföljd, att uppbörden af de

räntor, som för de förflutna åren skolat utgöras, blifvit tills vidare inställd; men oviss huruvida Kongl. Maj:t efter slutlig pröfning af ansökningsen finner skäl att i anledning af densamma till Riksdagen aflåta Proposition i ämnet, har jag ansett mig icke böra underlåta att, emedan ännu tillfälle dertill för enskild motionär står öppet, å de beskattade hemmansegarnes vägnar påkalla Riksdagens mellankomst i en fråga, på hvars afgörande deras ekonomiska ställning synes vara i väsendtlig mån beroende.

Oaktadt sjelfva rättsfrågan genom Kongl. Maj:ts beslut på nu uppgifna sätt vunnit sin lösning, torde det derföre tillåtas mig att till ledning för Riksdagens pröfning, huruvida billighetsskäl må förefinnas till den fastställda ränteförhöjningens eftergifvande, anföra de omständigheter, på hvilka hemmansegarne grunda sin förhoppning om befrielse från en förökning i hemmannens grundskatt, som visserligen hvarken hemmannens nuvarande innehafvare eller deras fångesmän ansett möjlig. Dessa grunder äro följande:

att hemmannen genom köpeaftalet mellan Kronan och Louis De Geer utan annat förbehåll än jordegarnes eganderätt blifvit upplåtna såsom det i köpebrefven heter: »till ärftligt frälse efter privilegiernas betydelse och innehåll»;

att frälsekatte och skattefrälse, till hvilka särskilda slag af frälse ifrågavarande hemman äro att hänföra, i förhållande till Kronan äro af alldeles enahanda beskaffenhet med rent frälse, hvartill de ock utan ringaste rubbning i rättsförhållandet till Kronan förbytas endast derigenom att eganderätten till jorden och räntan kommer i samma hand, enligt adeliga privilegierna den 16 Oktober 1723, hvadan om skattefrälse- och frälsekattejords skyldighet att till Kronan utgöra ränta gäller alldeles detsamma som i det följande kommer att anföras angående rent frälse;

att ett hemmans frälsenatur, en gång vare sig genom köp eller förläning tillkommen, enligt adliga privilegierna och öfriga författningar bibehåller denna egenskap allt framgent, utan afseende på huruledes frälseköpeskillingen blifvit uträknad;

att sålunda hvarje frälsehemman eger tillgodonjuta de denna jordnatur förunnade friheter, utan att kunna påföras sådana skatter, som detsamma före frälsefrihetens tillkomst endast såsom skatte- eller kronohemman varit underkastadt;

att, hvad särskildt beträffar de nu pålagda räntorna, frälsejord i allmänhet blifvit genom Kongl. resolutionen den 14 November 1644 befriad från utgörande af landtågsgården och byggningshjelpen, samt

att brukshjelpen icke i Hellestads och Wånga bergslager någonsin varit frälsehemman påförd;

att Kammar-kollegium, sannolikt i betraktande af nu anförda omständigheter, vid bergslagernas förändring till landslag, på sätt ofvan förmåles, endast påfört krono- och skattehemmanen inom bergslagerna någon förhöjning i mantalsräntan, och deremot uttryckligen förklarat, att sådan förhöjning icke komme att drabba frälsehemmanen; hvartill kommer att icke blott Konungens Befallningshafvande, utan ock flera af de domstolar, som i denna fråga dömt, dels befriat hemmansegarne från allt utgörande af de omtvistade räntorna, dels förklarat räntorna böra tillkomma Finspongs bruksegare, hvarigenom Kronan indirekt fränkänts all rätt till desamma;

att hemmansegarne icke på långliga tider idkat eller kunnat idka någon tackjernsblåsning, och således ej heller utgjort tackjernstionde, hvilken deremot erlagts af frälseegaren, hvaraf följer att hemmanen icke genom bergslagernas upphörande tillskyndats någon lindring i dem förut åliggande skatt, men att den nu påbjudna ränteförhöjningen, som icke på öfver 200 år utgått, snarare är att betrakta såsom en ny pålaga;

att hemmansegarne haft så mycket mindre skäl att förutsätta möjligheten af en sådan ränteförhöjning, som Kongl. Kungörelsen den 23 Maj 1857 stadgar, att vid upprättande af nya jordeböcker för Östergötland ingen förändring af sådana förhållanden, som uti år 1793 och sedermera upprättade jordeböcker oförändradt och utan anmärkning iakttagits, skall ifrågakomma, utan allt sådant å Kronans sida såsom laga kraftvunnet anses, samt Kronans jordeböcker såväl för år 1793 som 1813 och 1825 icke för något af ifrågavarande hemman upptaga annan ränta till Kronan än boskapspenningar och skjutsfärdspenningar;

att den nedsättning i hemmanens värde, som ifrågavarande beskattning åstadkommer, måste på ett kännbart sätt drabba dem som köpt hemmanen utan att taga den nya skatten i beräkning, och möjligen leda till en mängd hemulstvister med deras fångesmän; hvarförutan fråga torde uppstå i hvad mån hemmanens nuvarande egare må kunna tillförbindas att ansvara för de retroaktiva afgifter, som beräknas för tiden före deras tillträdande af hemmanen;

att efterräkningen, derest den bör ega rum, synes vara sträckt alltför långt tillbaka, då den beräknats efter den tid då hemmansegarne instämdes till Häradsrätten, som dock sedermera förklarades icke vara laga forum, hvarigenom, liksom genom den tidsutdrägt hvarmed saken såväl vid domstolar som på administrativ väg behandlats, efterräkningen uppgått till det höga belopp, som ofvan blifvit anmärkt; samt

att för öfrigt sådan treårig efterräkning enligt uppbördsförfattningarne och deribland Kongl. Kammar-kollegii cirkulärbref den 11 Maj 1724 medgifvits endast för utlagor, hvilka grunda sig på allmän författning eller föreskrift, som bort tillämpas, men hvars tillämpning försumrats, hvaremot den icke torde kunna ega rum då, såsom här är fallet, betalningsskyldigheten icke förefunnits, och debitering således ej kunnat ske förr än efter tillkomsten af Kongl. Maj:ts den 5 Maj 1869 meddelade beslut.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och med förbehåll att få till Stats-Utskottet, dit jag anhåller att denna motion måtte remitteras, ingifva de handlingar, hvilka ofvan blifvit åberopade eller i öfrigt tjena till upplysning i saken, får jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte för sin del besluta, att den genom Kongl. Maj:ts nådiga beslut den 5 Mars 1869 29 $\frac{1}{4}$ mantal skattefräse- och fräseskattehemman inom Hellestads, Risinge och Wånga socknar af Östergötlands län ålagda skyldighet att med efterräkning från år 1848 till Kronan erlægga förhöjning i mantalsrântan af half landtågsgärd, half byggningshjälp och half brukshjälp måtte eftergifvas, samt att den påförda ränteförhöjningen äfven för framtiden måtte ur Kronans jordebok och räkenskaper uteslutas.

Stockholm den 29 Januari 1870.

H. von Steijern.